

Земље у транзицији и „Партнерство за мир“: могућности у области образовања офицерског кадра

УДК: 327.5 :: 355.019 : 355.237

Дејан Гајић*

Област обуке и образовања саставни је део војне организације и посвећује јој се посебна пажња у оружаним снагама свих земаља. У раду су анализирана постојећа решења у области обуке и образовања официрског кадра земаља у транзицији које учествују у Програму „Партнерство за мир“, ради утврђивања будућих смерница реформе овог система у Србији и Црној Гори.

После осврта на настанак и развој образовања официрског кадра, с посебним нагласком на системе образовања у оружаним снагама САД и СССР² у периоду „хладног рата“, аутор анализира реформе образовног система у оружаним снагама након распада СССР-а, односно у процесу демократске транзиције у земљама средње и источне Европе. Подразумева се да „Партнерство за мир“ у области обуке и образовања официрског кадра анализира оквир програма којим би се побољшале активности везане за обуку и образовање. У чланку је наведен и преглед најзначајнијих образовних установа у којима је могуће школовање и усавршавање официрског кадра из земаља у транзицији.

Кључне речи: обука, образовање, оружане снаге, официрски кадар, земље у транзицији, „Партнерство за мир“, Северноатлантски савез.

Развој образовања у оружаним снагама

У оружаним снагама готово свих земаља кадром се назива старешински састав без обзира на његово место у војној хијерархији, чин или статус у служби. Према широј подели, кадар чини активни или резервни официрски и подофицирски кадар, и војни службеници,³ а у појединим случајевима у ту поделу се могу уврстити и цивилна лица. Ужа подела кадра обавља се према видовима (на пример, кадар копнене војске, морнарице или ваздухопловства), родовима (пешадијски, артиљеријски, инжињеријски итд.), службама (кадар санитетске службе, интендантске, техничке итд.) и специјалностима (лекарски кадар, фармацеутски итд.).

* Аутор је сарадник Института за међународну политику и привреду у Београду.

Реч официр потиче од латинских речи *officium* (дужност) и *officiarius* (службено лице) и означава старешину у оружаним снагама са одређеним чином (од потпоручника навише) и одговарајућим командним или управним функцијама. Официрски кадар као професионални састав војне хијерархије није постојао све до појаве слободних најамника крајем 15. века.¹ Тек тада се јавља институција официра, тј. сталних старешина чији је међусобни однос одређен положајем и чиновима, а од краја 16. века постаје и општа институција војне организације. Тај период карактерише постојање официра најамника и официра аристократа. Док је за најамнике официрска служба подразумевала искључиво материјалну корист, за аристократе је значила авантуру и част.² Са појавом стајаћих војски, чије је основно обележје постојање сталних регуларних јединица и професионалног старешинског кадра у миру и у рату, постепено су најамници смењивани официрима из редова аристократије, јер је постојало уверење да племенито порекло подразумева и смисао за командовање.

Развој војне технологије током 19. века условио је промену у војној стратегији и тактици, а тиме и у унутрашњој организацији оружаних снага и официрског састава. Већина земаља је, поред увођења опште војне обавезе, формирала и установе за образовање официрског кадра и прописала услове које кандидати морају да испуне да би постали официри. Настанак масовних националних армија са развијеном техником условио је и неопходност стручне припремљености за командовање. Регулисана су права и дужности официра, уведена је подела на ниже (од потпоручника до капетана) и више чинове (од мајора до пуковника), док је посебна пажња посвећивана избору вишег командног кадра, нарочито генералштабног. У том периоду започета је специјализација официра према струци. Упоредо са увођењем опште војне обавезе постала је чешћа и подела официра на активне и резервне, а њихов бројни однос зависио је од величине мирнодопских војних снага, предвиђених ратних формација, економске моћи земље, система обуке и образовања, и других чинилаца.

Након завршетка Другог светског рата, избор, обука, специјализација и остала питања у вези са официрским кадром у оружаним снагама добијала су све већи значај. Тај период је обележио „хладни рат“ између две суперсиле – САД и бившег СССР-а, и војно-политичких савеза које су основале те две земље (НАТО и Варшавски уговор). Значајно обележје тог периода у вези с војном техником чинила је појава нуклеарног наоружања и масовно увођење све разноврсније и убојитије технике у оружане снаге, у чему су предњачиле САД и Со-

¹ Одредницу „официр“ видети у: *Војна енциклопедија*, том 6, Редакција војне енциклопедије, Београд, 1973, стр. 295.

² Samuel P. Huntington, *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1957, p. 20.

нјетски Савез. Увођење савремених техничких и технолошких до-стигнућа у наоружање учинило је неопходним техничко усавршавање официра.

Утврђивање профила официрског кадра неопходног за функцио-нисање војне организације у ратним и мирнодопским условима у свим оружаним снагама предуслов је за попуну и категоризацију старе-шинског састава. Општа и стручна знања која треба да имају офици-ри на одређеним формацијским местима и њихове интелектуалне, кар-актерне и психофизичке особине значајни су елементи за функцио-нисање целокупног војног система и незаобилазни критеријуми при избору кандидата и постављању официра на одређена места. Отуда се све масовније уводи систем психофизичких и других тестова при избору официра за одређене дужности и пријем у установе војног образовања.

У многим армијама, зависно од нивоа школовања и обима при-према током оспособљавања за одређене дужности, прихваћена је по-дела на официре основне, средње и високе војностручне спреме. Пр-ву групу чине подофицири (активни, на рок и по уговору), друга обу-хвата официре предвиђене за основне командне и друге дужности средњег нивоа у јединицама, установама и командама, док трећу гру-пу чине официри за рад у вишим штабовима, команданти и руководе-ћи официри у установама и вишим јединицама.

Официри оружаних снага некадашњег СССР-а били су разврстани у четири групе: подофицире, млађе официре (од потпоручника до ка-петана), старије официре (од мајора до пуковника) и више официре (генерали, адмирали и маршали). Све чинове, од најнижег до највишег, додељивао је Президијум Врховног совјета Совјетског Савеза. С обзи-ром на релативно велики број официра, на многим нижим функцијама налазили су се високи официри, док су у војним школама већину на-ставника чинили пуковници и генерали. Официри су се образовали кроз војне школе, које су биле подељене на четири основне групе: при-премне, војне школе (средња и виша), војне академије и официрске курсеве. У припремне школе примани су ученици са завршеном десе-тољетком. Школовање у њима трајало је три године, након чега су уче-ници упућивани у војне академије. У средњим војним школама школо-вани су официри командног, политичког и инжењеријског смера за све видове и родове. Након школовања, кандидати су постајали потпоруч-ници, добијали су дипломе специјалисте и распоређивани на положаје командира водова. У вишим војним школама, након обуке у трајању од четири до шест година, стицана су специјалистичка војна звања, а по завршетку школовања студенти су полагали државни испит и добијали дипломе одговарајућих факултета. На војне академије примани су само официри са већ завршеним школама за оспособљавање за више ко-мандне и оперативне дужности.

У истом периоду на избор и образовање официрског кадра у армији САД утицале су бројне специфичности, од којих су најзначајније ангажовање јаких војних ефектива изван територије САД и укључивање многих индустријских грана у производњу за војне потребе. За официре постоји четворостепено школовање. Први степен чине школе за трупне старешине сва три вида и курсеви за самостално усавршавање и практичну обуку. Други степен обухвата курсеве командних специјалности родова и служби, техничких специјалности и допунске курсеве за унапређење у више чинове. На трећем степену најзначајнија је генералштабно-командна школа (*Command and General Staff College*), чији се полазници бирају према чину, функцији и способностима. Четврти степен чине ратне школе видова (*Army War College*), Национална ратна школа (*National War College*), Индустријска војна школа (*Industrial College Of Armed Forces*), и друге. Подофицирски кадар је обучаван у специјалистичким школама видова и родова, које су биле основне или специјалне, зависно од намене или врсте јединице у коју су кандидати распоређивани. Бројни официри ангажовани су у истраживачким институтима, лабораторијама и полигонима заједно са научним и техничким особљем из грађанства.

„Партнерство за мир“ и земље у транзицији

Крајем осамдесетих година 20. века дошло је до значајних промена на геополитичкој сцени. Гашење Варшавског уговора и распад СССР-а довели су до нестанка биполарне структуре међународног система и створена је велика безбедносна напетост, посебно на европском континенту – најдужој и најосетљивијој линији додира два претходно супротстављена војно-политичка савеза. Слом социјалистичког блока створио је безбедносни вакуум на простору средње и источне Европе. Државе са тог простора, осим са безбедносним, суочиле су се са унутрашњим политичким и економским променама. Процес преласка са социјалистичког државног уређења ка либералном и централистичког управљања привредом ка тржишној економији познат је под називом транзиција.³ Северноатлантски савез, као једини преостали војно-политички савез, нашао се у веома измењеној ситуацији. Више није имао непријатеља, дотадашњи распоред снага и организација више није био адекватан и недостајао је оперативни простор на којем би дејствовао. Осим тога, постојала је опасност од потенцијалних етничких и социјалних сукоба унутар и између земаља у транзицији у источној и југои-

³ Земље у транзицији су: земље средње и источне Европе (Бугарска, Чешка, Мађарска, Пољска, Румунија, Словачка и Словенија), земље настале после распада СССР-а (Азербејџан, Белорусија, Естонија, Грузија, Јерменија, Казахстан, Киргистан, Летонија, Литванија, Молдавија, Русија, Таџикистан, Туркменистан, Украјина и Узбекистан) и земље западног Балкана (Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија и Црна Гора и Македонија).

сточној Европи, те се успешно прилагођавање новонасталој ситуацији поставило и као питање опстанка самог савеза.

Бивше чланице Варшавског уговора са простора средње и источне Европе желеле су што пре да се укључе у структуре Западног савеза на економском и политичком, а посебно на војном плану. Прикључење НАТО-у, као војно-политичкој организацији Запада, за њих је било приоритетније и лакше остварљиво него улазак у Европску унију (тада Европску економску заједницу), за шта је био неопходан дуготрајан процес прилагођавања. Желеле су што бржи улазак у НАТО и да би им као пуноправним чланицама, према чл. 5 *Вашингтонског уговора*,⁴ била гарантована заштита у случају угрожавања безбедности. С друге стране, постојало је више разлога због којих то није било могуће. Пријем у НАТО подразумевао је обимне промене на политичком и војном плану унутар тих земаља у транзицији, као и на релацији НАТО–Русија, која је у том периоду била изразито против њиховог учлањења у НАТО.

Управо због потребе брже изградње система безбедности на простору који обухватају те земље, у јануару 1994. НАТО представио је програм „Партнерство за мир“ (*The Partnership for Peace*) као нову платформу за односе са земљама европског истока и као концепцију европске безбедности на прагу 21. века. Прихватање Програма и учешће у њему демократским државама изван НАТО-а омогућава сарадњу с његовим политичким и војним телима и у перспективи, пуноправно чланство. Западни челници су указивали тадашњим претендентима на чланство у НАТО да су неопходни стрпљење и постепено учлањење. Јасно је стављено до знања да чланице НАТО-а не намеравају одмах да приме нове кандидате, као и да учешће у „Партнерству за мир“ неће одложити њихов пријем у Северноатлантски савез. Програм је замисљен као погодан полуинституционализовани оквир за прилагођавање оружаних снага и војних доктрина чланица „Партнерства за мир“ стандардима НАТО-а и за њихове припреме и постепено укључивање у Савез, или као једна од фаза у еволутивном процесу ширења НАТО-а на Исток. Програм представља значајну иницијативу за унапређење безбедности и стабилности у оквиру целе Европе.

Конкретни циљеви програма „Партнерство за мир“, на чије се остварење обавезује сваки учесник у оквиру сарадње с НАТО-ом, садржани су у тзв. *Оквирном документу*,⁵ који је, на неки начин, и статут „Партнерства за мир“. Они се реализују путем непосредне активности и, у основи, свде се на: олакшавање јавности рада у планирању националне одбране и процеса доношења буџета; обезбеђивање демократске

⁴ *The North Atlantic Treaty (Washington Treaty)*, Washington D.C., 1949, Internet, 21/01/03, <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>.

⁵ *Partnership for Peace: Framework Document* – 10 January 1994, Internet, 23/12/02, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b/htm>.

контроле одбрамбених снага; одржавање способности и спремности за учешће националних контингената у операцијама по овлашћењу УН или ОЕБС-а, уз потпуно уважавање уставних одредаба и начела сваке земље учеснице; унапређење војних односа и сарадње са НАТО-ом ради заједничког планирања, обуке и вежби да би се учесници оспособили за учешће у мисијама одржавања мира, хуманитарним операцијама, акцијама трагања и спасавања и осталим операцијама које буду предузимане у будућности, као и дугорочни развој снага које ће бити у стању да боље дејствују заједно са чланицама Савеза.

„Партнерству за мир“, на основу потписивања Оквирног документа, до сада је приступило 30 земаља.⁶ Већину њих чине управо земље у транзицији са простора средње и источне Европе. Од те групе земаља у Програму не учествују једино Босна и Херцеговина и Србија и Црна Гора. Током учешћа у програму Мађарска, Чешка и Пољска, а касније и Бугарска, Естонија, Литванија, Летонија, Румунија, Словачка и Словенија, испуниле су услове за пријем у НАТО и постале пуноправне чланице у марту 1999, односно у марту 2004. године.

Уласком у „Партнерство за мир“ земље у транзицији започеле су прилагођавање својих политичких и одбрамбених система условима утврђеним за учешће у Програму. Како је већини од њих крајњи циљ био улазак у НАТО, морале су темељито да реорганизују и прилагоде сопствене оружане снаге стандардима тог савеза, уз стварање стабилних и демократских услова у земљи. Реорганизација постојеће војне структуре подразумевала је велике промене у вези с наоружањем, образовањем официрског кадра, попуном оружаних снага, руковођењем и контролом војске. Главни циљ реорганизације јесте изградња снага које ће бити у стању да успешно обављају нове задатке које им намеће учешће у „Партнерству за мир“ и који су значајни за целокупну европску безбедност и стабилност. Реорганизација система обуке војника и образовања официра у оружаним снагама земаља у транзицији била је изузетно сложен задатак. Систем обуке и образовања, заснован на руском моделу, требало је заменити новим моделом који одговара новом безбедносном окружењу и стандардима Северноатлантског савеза. Иако се мислило да се увођење стандарда НАТО-а у обуку може извести брзо и једноставно довођењем нових

⁶ Чланице „Партнерства за мир“ су: Албанија (Оквирни документ потписала 23. фебруара 1994), Аустрија (10. фебруара 1995), Азербејџан (4. маја 1994), Белорусија (11. јануара 1995), Бугарска (4. фебруара 1994), Естонија (3. фебруара 1994), Финска (9. маја 1994), Грузија (23. марта 1994), Хрватска (25. маја 2000), Ирска (1. децембра 1999), Јерменија (5. октобра 1994), Казахстан (27. маја 1994), Киргистан (1. јуна 1994), Литванија (14. фебруара 1994), Летонија (27. јануара 1994), Македонија (15. новембра 1995), Молдавија (16. марта 1994), Румунија (26. јануара 1994), Русија (22. јуна 1994), Словачка (9. фебруара 1994), Словенија (30. марта 1994), Швајцарска (11. децембра 1996), Шведска (9. маја 1994), Таџикистан (20. фебруара 2002), Туркменистан (10. маја 1994), Украјина (8. фебруара 1994) и Узбекистан (13. јула 1994). *A list of Signatures of the Partnership for Peace Framework Document*, Internet, 23/12/02, <http://www/nato.int/pfp/sig-cntr/htm>.

људи у оружане снаге, показало се да је то сложенији и дуготрајнији процес него што се претпостављало. Наиме, употреба најсавременијих средстава војне технике, наоружања и опреме и уважавање савремених начела ратне вештине могући су само под претпоставком врхунске стручности и компетентности, пре свега официјерског кадра. Због тога земље у транзицији које озбиљно рачунају на улазак у НАТО интензивно школују своје официјере у западним војним школама.

Однос „Партнерства за мир“ према обуци и образовању

Образовању и обуци официјерског кадра, као активностима које умногоме одређују изглед и функционисање оружаних снага, у оквиру програма „Партнерства за мир“ придаје се посебан значај. У додатку Извештаја Политичко-војног консултативног комитета о „Партнерству за мир“,⁷ под насловом „Побољшање обуке и образовања у Партнерству за мир“,⁸ представљен је Оквир програма на основу којег би се учиниле оптималним обука и образовање у „Партнерству“.

Основни циљ програма унапређивања обуке и образовања у „Партнерству за мир“ (*PIP Training and Education Enhancement Programme – TEEP*) јесте повећање могућности обуке и образовних активности према садашњим и будућим захтевима унапређеног и оперативнијег „Партнерства“, уз посебно усредсређење на постизање међуоперабилности. У програму се тежи да се промовишу већа сарадња и дијалог између ширих војно-безбедносних структура у државама члааницама НАТО-а и државама партнерима.

Обука и образовање појединаца који ће бити способни да одговоре на изазове унапређеног и оперативнијег „Партнерства“ имају витални значај за будућу успешност „Партнерства за мир“, које поприма оперативнији карактер. Како се сарадња у оквиру „Партнерства“ продубљује и обухвата оперативније елементе, укључујући обимније и сложеније вежбе, повећавају се захтеви за квалификованијим људским ресурсима. Ситуацију чини сложенијом и све већи изазов мултинационалности на нижим нивоима командовања и трупне структуре.

У Оквиру програма се констатује да постоји обиље могућности за обуку и образовање у оквиру „Партнерства“, попут активности чији је спонзор НАТО, укључујући вежбе и школе НАТО-а, и активности чији је спонзор држава партнер. Упркос тим могућностима, на основу размене искустава и гледишта између појединих држава у форумима НАТО-а, као и искустава са вежби НАТО–„Партнерство“, уочени су недостаци у области међуоперабилности. Наиме, међу

⁷ *Towards a Partnership for the 21 st Century The Enhanced and more Operational Partnership*, Report by the Political Military Steering Committee on Partnership for Peace, 15 June 1999, Internet, 23/12/02, <http://www.nato.int/pfp/docu/d990615g.htm>.

⁸ Appendix E, *Improving Training and Education in Partnership for Peace*, Internet, 23/12/02, <http://www.nato.int/docu/d990615f.htm>.

партнерским државама постоје различити нивои међуоперабилности и различите потребе којима би требало посветити пажњу. Ти недостаци би се могли одразити на способност партнерских снага да делују заједно са снагама савезника у операцијама „Партнерства“ под вођством Савеза, па ће обука и образовање бити најзначајнији у њиховом отклањању.

Да би се у потпуности искористили доприноси НАТО-а и држава учесница „Партнерства за мир“ у обуци и образовању *TEEP* тежи да на одговарајући начин оптимизује и хармонизује активности у тој области. Посебно је наглашен став да су обука и образовање, у крајњем, обавеза појединачних држава, као и да је прихватање мултинационалне сарадње „у духу партнерства“ суштинска компонента у постизању вишег нивоа сарадње. Једна од основних претпоставки за оптимизацију и хармонизацију јесте концентрисање у оквиру „Партнерства за мир“ средстава савезника и партнера, као и међусобна размена стечених искустава. Један од начина да се то постигне је успостављање центара за обуку „Партнерства за мир“ у којима би унапређени облици обуке и образовања били доступни свим савезницима и партнерима. Други начин је побољшање постојећих војнообразовних установа њиховим повезивањем, а трећи начин – повећање ефикасности извођењем даљинске обуке, да би се проширио круг полазника и смањили трошкови.

Активности у области обуке и образовање које обезбеђује НАТО посебан су прилог Радног програма Партнерства (*Partnership Work Programme – PWP*). Оне обухватају: појединачно образовање у разним школама НАТО-а, конференције и радионице које спонзорише НАТО, разне војне активности и вежбе. Формирање Групе НАТО-а за обуку (*NATO Training Group – NTG*) у оквиру Интернационалног војног штаба, све већи значај Војне агенције за стандардизацију (*Military Agency for Standardization – MAS*), Групе НАТО-а за симулациону политику (*NATO Simulation Policy Group – NSPG*) и *ограника за обуку и образовање у Белији за координацију Партнерства (Partnership Coordination Cell – PCC)* део су мера којима се активности у области обуке и образовања које обезбеђује НАТО проширују и побољшавају. Систем добијања повратних информација *PWP* омогућава процену ефикасности обуке и образовних активности. Требало би да *TEEP* омогући састављање програма у којем би понуђене активности одговарале све разноврснијим захтевима, а у оквиру индивидуалних програма „Партнерства“ требало би да помогне партнерима приликом израде националних концепата обуке и образовања.

Допринос националних активности у области обуке и образовања „у духу Партнерства за мир“ свеукупном партнерству признаван је још од представљања програма „Партнерства за мир“ је су у тој области могућности НАТО-а ограничене. За оптимизацију доприноса националних активности неопходни су бољи механизми процењивања и

добилања повратних информација који би били корисни за постављање приоритета, одређивање утицаја обуке на људство са којим је извођена и осмишљавање посебно прилагођених активности. Такође, потребно је да се националне активности обуке и образовања у оквиру „Партнерства за мир“ приближе тим активностима у НАТО-у да би се оне допуњавале и што ефикасније одвијале. Даље се у Оквиру наглашава да иницијативе попут Концепта центара за обуку „Партнерства за мир“ (*Concept for PIP Training Centres*), Симулационе мреже „Партнерства“ (*PIP Simulation Network*) и Конзорцијума војних академија и института за изучавање проблема безбедности (*Consortium of Defence Academies and Security Studies*), указују на значај мултинационалне сарадње као саставног дела сарадње у активностима обуке и образовања у оквиру „Партнерства за мир“.

Центре за обуку „Партнерства за мир“ чине национални објекти које могу да користе све земље чланице „Партнерства“ ради унапређивања активности у обуци и образовању. Кроз Концепт центара за обуку „Партнерства“ савезници и партнери су нагласили значај капацитета и објеката за обуку појединих држава унутар „Партнерства“. Концептом су предвиђени разноврсни облици учешћа НАТО-а у тим центрима, укључујући пружање стручних савета и помоћи. Према условима наведеним у Концепту, већ је одређено неколико центара за обуку „Партнерства за мир“, док се други разматрају. Укључивањем све више објеката за обучавање у систем центара за обуку „Партнерства“ требало би да се формира мрежа националних постројења као део заједничког приступа обуци и образовању. Требало би да *TEEP* настоји да у потпуности искористи однос који је између одабраних државних центара за обуку и „Партнерства за мир“ успостављен кроз Концепт центара за обуку „Партнерства“. У оквиру програма, требало би размотрити могућност умрежавања тих центара и на одговарајући начин размотрити њихов географски и функционални распоред да би се избегло дуплирање ресурса и постигао виши домет у обуци.

Конзорцијум војних академија и института за изучавање проблема безбедности „Партнерства за мир“ усредсређен је на цивилно-војно образовање за државно-безбедносно и војно планирање на стратегијском нивоу. Циљ Конзорцијума је унапређење мултинационалног образовања кроз заједнички приступ: практичари, научници и стручњаци из области одбране повезују се у тематске мреже које олакшавају размену информација. Он би, такође, могао да прошири круг учесника у „Партнерству за мир“ укључивањем универзитета и невладиних института. Циљеви Конзорцијума које би његови учесници и даље дефинисали могли би да обухватају: неговање вишег степена научно-образовних могућности унутар одбрамбено-безбедносне заједнице; постављање високих стандарда професионалног војног образовања; промовисање исплативог образовања кроз заједничко даљин-

ско учење и обуку, на пример, путем Интернета; ширење дијалога, разумевања и сарадње кроз истраживања у области безбедности у земљама чланицама Савета евроатлантског партнерства (*EAPC*),⁹ и ступање у комплементарне односе с другим институцијама, као што је Школа одбране Савеза (*NATO Defense College*).

Савезницима и партнерима у вези с већим учешћем у Конзорцијуму нуде се следеће могућности: обезбеђивање особља за прелазни секретаријат; одржавање годишњих конференција чији би рад подржавале радионице и поткомитети, а био би допуњаван заједничким истраживачким пројектима у области безбедности; стављање на увид стечених искустава и закључака путем часописа или неке друге друге одговарајуће публикације, и периодични извештаји Политичко-војном консултативном комитету (*PMSC*)¹⁰ о активностима Конзорцијума.

Симулациона мрежа „Партнерства за мир“ (*PfP Simulation Network – SIMNET*) усредсређује се на војну командно-штабну обуку за операције „Партнерства“ под вођством Северноатлантског савеза. Она ће се заснивати на достигнућима Концепта комбинованих здружених оперативних снага (*Combinated Joint Task Force Concept*) и требало би да пружа подршку сличним концептима. Приступ симулационе мреже ће се састојати у унапређивању те врсте обуке помоћу информатичке технологије и комуникационих средстава којима могу да се повежу национални или мултинационални штабови и удаљена командна места.

Савезници и партнери могу да допринесу даљем развоју *SIMNET*-а уколико учествују као „удаљени положаји“ на којима би се државе смењивале у улози главнокомандујућих приликом вежби функционисања командног места у оквиру „Партнерства“ ради побољшања командно-штабних поступака у операцијама „Партнерства за мир“ под вођством Савеза. При томе би се могле искористити могућности *SIMNET*-а за максимални утицај напредне технологије на развој унапређеног и оперативнијег партнерства. То би, између осталог, могло да обухвати продубљивање односа и установљавање система међусобне подршке између *SIMNET*-а, Групе НАТО-а за симулациону политику и Програма командно-штабне обуке Савезничке команде за Европу (*Allied Command Europe Command and Staff Training*

⁹ Савет евроатлантског партнерства (*Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC*) чини мултилатерални форум за расправљање о политичким и безбедносним питањима, као и размену информација о проблемима економије и животне средине који су у вези с безбедношћу. Чланице „Партнерства за мир“ истовремено су и чланице Савета евроатлантског партнерства, који је главни институционални оквир за дијалог, сарадњу и консултације између НАТО-а и партнера.

¹⁰ Политичко-војни консултативни комитет (*Political-Military Steering Committee – PMSC*) основно је радно тело задужено за „Партнерство за мир“. Тај комитет је одговоран за целокупну координацију Радног програма партнерства (*PWP*) и координацију рада на процесу планирања и ревизије (*Planning and Review Process – PARP*), и задужен је за давање сугестија Северноатлантском савету (*North Atlantic Council – NAC*) у вези са питањима која се тичу „Партнерства за мир“.

Programme – ACSTP). У вези с тим треба размотрити и проширење активности НАТО-а у тим областима на партнерске државе ради извођења здружене и комбиноване обуке за операције „Партнерства“ под вођством Савеза. Учесници *SIMNET*-а могу добровољно да се пријаве да, по начелу ротације, буду домаћини конференције ради даљег развоја концепта и обезбеђења периодичних извештаја о активностима *SIMNET*-а Политичко-војном консултативном комитету.

У завршном делу Оквира наведени су главни аспекти рада који треба предузети на спровођењу Програма унапређивања обуке и образовања у „Партнерству за мир“. У вези с тим, неопходно је консултовање с партнерима да би се прецизно процениле њихове могућности за обуку и образовање, укључујући активности у „духу Партнерства за мир“, ради прецизнијег утврђивања недостатака и потреба.

Вежбе су главни чинилац у постављању стандарда и постизању свеукупне међуоперабилности. У тој области требало би испитати могућности за даље ширење њиховог обима и сложености и могућности одржавања редовних вежби, при чему треба узимати у обзир њихов методички редослед, као и укључивање вежби уз помоћ компјутера (*Computer-Assisted Exercises – CAX*), вежби функционисања командног места (*Command Post Exercises – CPX*) и теренских вежби (*Field Training Exercises – FTX*) у одговарајућим центрима за обуку „Партнерства за мир“.

Неопходан је рад на изналажењу адекватних механизма процењивања, добијања повратних информација и закључивања да би се могла прецизно одредити дугорочна корист од активности у обуци и образовању и да би се будуће активности прилагодиле развојним потребама „Партнерства“, уз потпуно уважавање способности партнера. Област међуоперабилности је веома значајна за активности у оквиру „Партнерства за мир“, па би се, ради постизања и одржавања њеног најефикаснијег нивоа, даљи рад на обуци и образовању могао искористити за то да постану опште познати концепти, доктрине, поступци и нацрти.

Повезивањем и сарадњом између институција за обуку и образовање, уз поштовање њиховог националног карактера и карактера НАТО-а, могао би да се побољша квалитет понуђених активности и хармонизује програм, односно да се побољшају обим и структура регионалне сарадње. У вези с тим, биће испитан потенцијал центара за обуку, укључујући њихово евентуално умреживање и изграђивање према моделу Конзорцијума.

Информатичке технологије и средства за даљинску комуникацију веома много ће се користити за даљинску обуку у образовању. У вези с тим, истражиће се постојеће и друге могућности за успостављање симулационе мреже у оквиру *EAPC*-а и програма обуке на економски најисплативији начин.

У области израде националних стратегија образовања и обуке анализираће се потреба и могућност пружања непосредније помоћи државама партнерима. При томе би требало уважити чињеницу да земље чланице „Партнерства за мир“ имају различита полазишта, ресурсе, капацитете, прилазе и приоритете.

Могућности за школовање официрског кадра земаља у транзицији

Поред сопствених установа и војнообразовних капацитета, према начелном ставу да су организација система обуке и образовања и активности у тој области првенствено у надлежности чланица „Партнерства за мир“, земље у транзицији имају велике могућности за школовање и усавршавање свог официрског кадра у иностранству. Најзначајније образовне установе у којима земље у транзицији могу да школују свој официрски кадар јесу: Школа одбране НАТО-а – *NATO Defense College (NDC)*, Школа Врховног штаба савезничких снага НАТО-а за Европу – *The NATO (SHAPE) School*, Школа за комуникационе и информатичке системе НАТО-а – *NATO Communications and Information Systems School (NCISS)*.¹¹ Веома значајну улогу имају и центри за обуку у различитим земљама чланицама НАТО-а и „Партнерства за мир“ и Група НАТО-а за обуку (*The NATO Training Group – NTG*).

Школа одбране НАТО-а налази се у Риму и под управом је Војног комитета НАТО-а (*Military Committee*). Организује курсеве о политичко-војним питањима на стратешком нивоу за потребе одабраног особља НАТО-а, као и различите програме и активности које НАТО подржава. Командант школе је официр ранга генерал-потпуковника а поставља га Војни комитет на период од три године. Један заменик команданта је цивил, а други је војно лице и поставља га Италија као домаћин. Школа организује девет или десет различитих курсева и семинара годишње о безбедносној проблематици евроатлантског региона за официре оружаних снага виших чинова, службенике влада и чланове парламената. Званично, у све активности могу да се укључе учесници из земаља чланица НАТО-а и „Партнерства за мир“. Учеснике бирају и финансирају њихови национални органи власти.

Главна активност школе на академском нивоу је Виши курс (*Senior Course*), који се одржава два пута годишње и траје пет и по месеци. Похађају га 84 полазника, које бирају владе њихових земаља по принципу националних квота. Полазници су официри са чином потпуковника или потпуковника, виши службеници из министарства ино-

¹¹ *NATO Handbook 2001*, pp. 329–335, Internet, 23/12/02, <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/pdf/handbook/pdf>.

страних послова, одбране и других националних институција. Програмом курса обухваћена су општа питања из међународне политике, као и војно-политички проблеми који утичу на безбедност и стабилност чланица НАТО-а и „Партнерства за мир“. Други академски курс је представљен 1991. године као двонедељни курс за више официре и службенике земаља чланица ОЕБС-а. Касније је придодат Вишем курсу као допунски курс „Партнерство за мир“/ОЕБС курс (*Integrated PfP/OSCE Course – IPOC*). На њему се анализирају безбедносне функције НАТО-а и разматрају питања у вези са измењеним евроатлантским безбедносним окружењем. Школа води и курс НАТО-а за генерале и штабне официре (*NATO General and Flag Officers Course*) ради побољшања узајамног разумевања безбедносних питања значајних за НАТО међу највишим старешинама земаља чланица НАТО-а и „Партнерства за мир“.

Школа НАТО-а (*SHAPE*) налази се у Немачкој. То је центар за обуку официра и цивилних службеника из земаља чланица НАТО-а и „Партнерства“. Курсеви који се у њој одржавају стално се осавремавају да би могли у потпуности да обухвате достигнућа у оквиру Савезничке команде за Европу (*Allied Command Europe – ACE*) и Савезничке команде за Атлант (*Allied Command Atlantic – ACLANT*).¹² Сваке године, на различитим курсевима, изучавају се предмети попут коришћења наоружања, НХБ одбране, електронског ратовања, командовања и контроле, мобилизације, мултинационалне снаге, мировне операције, заштита животне средине, управљање кризама и основна опредељења НАТО-а. Школа је под оперативним надзором врховног савезничког команданта за Европу (*Supreme Allied Commander Europe – SACEUR*) али делује и као установа за обе стратешке команде. Саветодавни одбор школе чине представници Врховног савезничког штаба за Европу (*Supreme Headquarters Allied Power Europe – SHAPE*) и особља школе, логистичку подршку пружају Немачка и САД, али се школа искључиво издржава од школарине коју плаћају полазници.

Академски огранак школе чине одсек за заједничке операције, одсек за операције и планирање, политички одсек и одсек за оружје за масовно уништење. У оквиру тих одсека одржавају се бројни курсеви намењени активним и резервним официрима и цивилним лицима. Курсеви из појединих области доступни су само особљу из земаља чланица Северноатлантског савеза.

Школа за комуникационе и информатичке системе НАТО-а (*NCISS*), омогућава усавршавање војном особљу и цивилима у кори-

¹² У оквиру НАТО-а постоје две команде. Једна од њих је Савезничка команда за Европу (*ACE*), чији је штаб (*SHAPE*) смештен у близини Монса, у Белгији, и под командом је врховног савезничког команданта за Европу (*SACEUR*). Друга је Савезничка команда за Атлант (*ACLANT*). Њен штаб (*HQ SACLANT*) налази се у Норфолку, у Вирџинији, у САД, и под командом је врховног савезничког команданта за Атлант (*SACLANT*).

шћењу и одржавању комуникационих и информатичких средстава која се користе у НАТО-у. У школи се организује више од 50 курсева, у трајању од једне до 10 недеља. Школа је подељена на огранке за обуку и одржавање. Огранак за обуку обухвата мрежну, корисничку и информатичку секцију. У мрежној секцији одржавају се курсеви који се односе на преносне системе, премошћавање система и контролу мреже. У оквиру корисничке секције одржавају се курсеви из области командних и контролних информационих система, израде софтвера и програмирања, док се у информатичкој секцији организују курсеви за употребу, одржавање и поправку опреме за криптографску заштиту података. Огранак за одржавање је задужен за логистичку и административну подршку огранку за обуку.

У центрима за обуку „Партнерства за мир“ (*PfP Training Centres*) организују се курсеви, семинари и радионице на којима могу да учествују војна лица и цивили. На њима се обезбеђује обука из различитих области, попут учења језика и проучавања правила службе у НАТО-у и „Партнерству за мир“. Такође, организује се обука оперативног карактера, укључујући и тактичку обуку појединаца и јединица за операције НАТО-а и „Партнерства за мир“. Обука у центрима углавном је усмерена на следеће области: одбрамбену и безбедносну политику, руковођење ресурсима, планирање за цивилне хитне случајеве, учење језика, операције одговора на кризу, цивилно-војну сарадњу и војно образовање.

Група НАТО-а за вежбе одговорна је за обједињавање индивидуалне обуке. Она треба да побољша и повећа постојеће могућности за обуку у чланицама НАТО-а и „Партнерства“, као и да покрене нове активности у тој области. Група омогућава размену информација о националним активностима у области обуке између земаља чланица и војних власти НАТО-а, и чини форум за дискусију и размену мишљења о питањима која се тичу индивидуалне обуке.

*

* *

Реорганизација оружаних снага у бившим социјалистичким земаљама чланицама Варшавског уговора показала се као једно од најосетљивијих подручја транзиције, али и као очигледан знак ефикасног раскида с прошлошћу. Иако се искуства и постигнути резултати у тој области много разликују, већина тих земаља је обавила темељиту ревизију својих стратегија националних безбедности и војних доктрина и прикључила се „Партнерству за мир“ ради крајњег циља – уласка у Северноатлантски савез.

Током реформи у оружаним снагама тих земаља проблемима из области обуке и образовања официрског кадра посвећена је посебна пажња јер је управо он био кључни чинилац и носилац реформе. У

оквиру Програма „Партнерство за мир“ активностима везаним за обуку и образовање придаје се посебна пажња. Мада постоји начелни став да се обука и образовање тичу чланица „Партнерства за мир“, само прихватање циљева „Партнерства“, на чије се испуњење обавезује сваки учесник, намеће обавезу партнеру да прилагоди систем обуке и образовања како би успешно испуњавао прихваћене обавезе и постављене задатке.

Програм „Партнерство за мир“ је током деценије постојања израстао у својеврстан систем колективне безбедности у којем учествују готово све европске земље, укључујући и суседе државне заједнице Србија и Црна Гора. То значи да је и њено прикључење том програму све реалнија и извеснија могућност. Војска Србије и Црне Горе, поред свих тешкоћа (санкције, агресија НАТО-а, редефинисање улоге оружаних снага према Уставној повељи Србије и Црне Горе и недостатка материјално-техничких и финансијских средстава), успела је да изгради савремен систем обуке и образовања који би се, уз минималне измене, могао прилагодити стандардима „Партнерства за мир“, односно Северноатлантског савеза.

Литература:

1. Зоран И. Чупић, *Процес транзиције у Централној Европи*, прва етапа, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1997.
2. Златко Исаковић, *Основи теорије политичке моћи у међународним односима*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1998.
3. Бранислав Милинковић и Јован Теокаревић, *Безбедност Европе и ширење НАТО-а*, Институт за европске студије, Београд, 1998.
4. Radovan Vukadinović, *Poslehladnoratovske tendencije međunarodnih odnosa*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2000.
5. „Војно дело“, бр. 2/2000 и 4-5/2001.